

Η Πολυμερής Σύμβαση “PELINDABA” –

Ένα Παράδειγμα Διαπεριφερειακής Συνεργασίας;

*Στρατής Γ. Γεωργιάδης, Δικηγόρος Παρ’ Αρείω Πάγω**

Ευχαριστώ Κύριε Πρόεδρε.

Κυρίες και Κύριοι καλησπέρα Σας.

Είναι για τον ομιλούντα μεγάλη τιμή που βρίσκεται σήμερα ενώπιόν Σας.

* LL.M. (i) (Cantab., Hughes Hall), The Legal Counsel of Jat Airways •• Athens.

ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ – ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΕΣ, Αθήναι. Μέλος R.C.I.L. (Cantab.), A.S.I.L., B.I.C.L., I.L.A., E.S.I.L. & E.E. Διεθνούς Δικαίου & Διεθνών Σχέσεων.

Ευχαριστίες οφείλονται στους καθηγητές μου *J. Crawford* (Cantab.), *V. Lowe* (Cantab. & Oxon.) & *Chr. Greenwood* (Cantab. & I.C.J.). Φυσικά, ο γράφων παραμένει αποκλειστικά υπεύθυνος για κάθε σφάλμα ή παράλειψη. Οι θέσεις που εκφράζονται στο παρόν είναι προσωπικές και δεν αντανακλούν αναγκαία τις απόψεις και την πολιτική της *Jat Airways*.

Στο εις χείρας κείμενο διατηρήθηκε η μορφή του προφορικού λόγου, προστέθηκαν μόνο οι αναγκαίες υποσημειώσεις, οι δε μεταφράσεις έγιναν από το γράφοντα. Ευχαριστώ, τέλος, την Ειρήνη Κανέλλου, ασκ. Δικηγόρο για τη βοήθειά της.

Κύριε Πρόεδρε,

Ο **Δικαστής Weeramantry** θεωρεί ότι ο δικηγόρος, ιδίως ο δικηγόρος του διεθνούς δικαίου, απολαμβάνει στην πραγματικότητα πολύ περισσότερη εξουσία κι επιρροή απ' ό,τι ο ίδιος πιστεύει ότι διαθέτει¹. Με όλο το σεβασμό, φρονώ ότι τούτο δεν ισχύει στη σχέση του δικηγόρου με το χρόνο, ιδίως δε όταν ο νομικός παραστάτης βρίσκεται ενώπιον εθνικών ή υπερεθνικών Δικαστηρίων κι Οργάνων, αλλά κι ενώπιον ενός απαιτητικού Ακροατηρίου. Εκεί ο χρόνος είναι πολύτιμος κι οι διαβεβαιώσεις ότι «δεν πρόκειται να μακρυγορήσω» έχουν αποδειχθεί μάλλον αναξιόπιστες. Γι' αυτό, θα σας παρακαλέσω να με διακόψετε όταν κρίνετε τούτο αναγκαίο.

1. Εκ πρώτης όψεως, η Συνθήκη για τη Δημιουργία «μίας Αφρικανικής Ζώνης Ελεύθερης Πυρηνικών Όπλων», ευρύτερα γνωστή ως «Σύμβαση *Pelindaba*», δίνει την εντύπωση ότι εμπίπτει στο λογοτεχνικό σχήμα της εξ ορισμού αντίφασης (*contradiction in terms*) ή, κατ' άλλη εκδοχή, του ευφημισμού. Πώς αλλιώς δύναται να εκληφθεί ένας ευγενής σκοπός, παναπεί η δημιουργία μία αποπυρηνικοποιημένης ζώνης, όταν συνδυάζεται με μία τοποθεσία της Ν. Αφρικής, διαβόητης για τις πυρηνικές εγκαταστάσεις της και το ρόλο της στο εμπόριο σχασίμων υλικών και τεχνολογίας, ιδίως κατά την «αμαρτωλή» περίοδο 1955 - 1980; Πώς συμβιβάζεται η πρακτική της δημιουργίας «νέων» πυρηνικών δυνάμεων (άλλωστε, οι περισσότερες το έχουν

¹ **Weeramantry Ch.**, *Universalising International Law*, Martinus Nijhoff Pubs. 2004, 76 *loc. cit.*

ήδη ομολογήσει, λ.χ. Πακιστάν, Ινδία, εσχάτως Ισραήλ), λίκνο των οποίων ήταν οι συγκεκριμένες εγκαταστάσεις, με την προσπάθεια Παν - Αφρικανικής (κι όχι μόνο) εξοβέλισης του πυρηνικού ολέθρου;

2. Εγγύτερη, ωστόσο, προσέγγιση της εν λόγω Σύμβασης, που ανοίχθηκε για υπογραφή στο Κάιρο στις 11 Απριλίου 1996², τέθηκε δε σε ισχύ, μαζί με τα Συμπληρωματικά Πρωτόκολλα της³, πριν από περίπου πέντε (5) μήνες, δηλ. στις 15 Ιουλίου 2009⁴, καταδεικνύει ότι τα πράγματα είναι, κατά το μάλλον ή ήττον, διαφορετικά.

3. Η υπό εξέταση Σύμβαση αποτελεί αναγκαίο συμπλήρωμα των υπαρχουσών Συνθηκών **περιφερειακού** χαρακτήρα⁵, δηλαδή της Σύμβασης του 1959 για την **Ανταρκτική**⁶, της Σύμβασης του **Tlatelolco** της 14^{ης} Φεβρουαρίου 1967 για την Απαγόρευση Πυρηνικών Όπλων στη Λατινική Αμερική και Καραϊβική⁷, της Σύμβασης του **Rarotonga** της 6^{ης} Αυγούστου 1985 για τη

² 35 I.L.M. 698 (1996), όπου γίνεται αναλυτική καταγραφή της διπλωματικής «προϊστορίας», που οδήγησε στη Σύνοδο του Καΐρου και της καταλυτικής (τεχνικής και νομικής) παρουσίας του **πρέσβη Oluyemi Adiniji**, ο οποίος υπήρξε ο ευέλκτος κι έμπειρος πρόεδρος της Ομάδας Εμπειρογνομώνων για την κατάρτιση του Σχεδίου της Σύμβασης.

³ Τα δύο πρώτα Πρωτόκολλα απευθύνονται (άρθρ. 4, αντίστοιχα) στις «παλαιές» ή «γνωστές» πυρηνικές δυνάμεις (Κίνα, Γαλλία, Ρωσική Ομοσπονδία, Ην. Βασίλειο και Η.Π.Α.), ενώ το τρίτο απευθύνεται στη Γαλλία και στην Ισπανία. Η Κίνα, η Γαλλία και το Ην. Βασίλειο επικύρωσαν τα δύο πρώτα πρωτόκολλα, ενώ οι Η.Π.Α., αν και τα υπέγραψαν το 1996 υπό τη Διοίκηση *Clinton*, δεν τα υπέβαλλαν προς κύρωση στη Γερουσία, ενόψει των τότε «ιδιαίτερων» σχέσεων των Η.Π.Α. με τη Λιβύη. Βλ. **Sand H. P.**, “African Nuclear – Weapon – Free – Zone in Force: What Next for Diego Garcia?”, A.S.I.L. Insight, Vol. 13 Issue 18 (28 August 2009), διαθέσιμο σε <http://www.asil.org/files/insight090827pdf.pdf>, με τις εκεί παραπομπές και σημειώσεις τέλους. Βλ. κι *infra* υποσημ. 38.

⁴ Ο Γεν. Διευθυντής του Δ.Ο.Α.Ε. είχε καλωσορίσει τη θέση σε ισχύ της Σύμβασης, την οποία χαρακτήρισε ως ένα σημαντικό μέτρο εμπέδωσης ασφάλειας και περιφερειακής εμπιστοσύνης για έναν κόσμο ελεύθερο από πυρηνικά όπλα, παράλληλα εξέφρασε την ελπίδα ότι η χρήση της πυρηνικής τεχνολογίας στην Αφρική θα συνεισφέρει στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της ηπείρου, βλ. <http://www.iaea.org/NewsCenter/News/2009/africarenounces.html> (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009). Ήδη οι επικυρώσεις, μετά αυτήν της Τυνησίας (7 Οκτωβρίου 2009), ανέρχονται σε 29, βλ. <http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/List/Pelindaba%20Treaty.pdf> (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009).

⁵ Για τον εν γένει προβληματισμό, βλ. ενδεικτικά, <http://www.thefreelibrary.com/Nuclear-weapon-free+zones:+a+step+towards+nuclear+disarmament%3F-a0125947179> (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009).

⁶ 19 I.L.M. 860 (1980). Η Σύμβαση έκλεισε, αισίως, 50 χρόνια ζωής. Για τις χώρες που συμμετέχουν στο «Σύστημα της Ανταρκτικής» και για συναφείς πληροφορίες, βλ., ενδεικτικά, http://www.ats.aq/devAS/ats_parties.aspx?lang=e. (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009).

⁷ 6 I.L.M. 521 (1967). Βλ. επίσης και τις πληροφορίες που παρέχονται στο 28 I.L.M. 1400 (1989). Ήδη έχουν επικυρώσει (α) 33 Κράτη τη Συνθήκη, (β) 4 Κράτη (Γαλλία, Κάτω Χώρες, Ην. Βασίλειο και Η.Π.Α.) το Α' Πρόσθετο Πρωτόκολλο και (γ) οι «γνωστές» πυρηνικές δυνάμεις το Β' Πρόσθετο Πρωτόκολλο. Βλ. <http://www.opanal.org/opanal/Tlatelolco/P-Tlatelolco-i.htm>, (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009). Εντυπωσιακή η ομιλία του **Alfonso Garcia Robles** στις 11 Δεκεμβρίου 1982, κατά

Δημιουργία Αποπυρηνικοποιημένης Ζώνης στο Ν. Ειρηνικό⁸, της Σύμβασης του **Bamako** της 29^{ης} Ιανουαρίου 1991 για την Απαγόρευση Εισαγωγής και τον Έλεγχο Διασυνοριακής Μεταφοράς Επικινδύνων Αποβλήτων στην Αφρική⁹, της Σύμβασης της **Bangkok** της 15^{ης} Δεκεμβρίου 1995 για τη Δημιουργία Αποπυρηνικοποιημένης Ζώνης στη Ν.Α. Ασία¹⁰, της σχετικά πρόσφατης Σύμβασης του **Semipalatinsk** (ή του “**Semei**” ή “**Semey**”) της 8^{ης} Σεπτεμβρίου 2006 για τη Δημιουργία Αποπυρηνικοποιημένης Ζώνης στην Κεντρική Ασία¹¹, αλλά κι **οικουμενικού** χαρακτήρα, λ.χ. στη γνωστή Σύμβαση για τη *μη Ανάπτυξη και μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων*¹², στη Σύμβαση της 26^{ης} Οκτωβρίου

την απονομή του βραβείου Nobel, http://nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1982/robles-lecture.html. (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009).

⁸ 24 I.L.M. 1440 (1985). Τέθηκε σε ισχύ για 12 από τα 15 μέλη του ASEAN. Οι Η.Π.Α., το Ην. Βασίλειο κι η Γαλλία υπέγραψαν και τα τρία Πρωτόκολλα στις 25 Μαρτίου 1996, με συνυποβολή Δηλώσεων. Η Ρωσία (με Δήλωση) κι η Κίνα υπέγραψαν κι επικύρωσαν τα Πρωτόκολλα II & III. Η Γαλλία επικύρωσε τα Πρωτόκολλα στις 20 Σεπτεμβρίου 1996 και το Ην. Βασίλειο στις 19 Σεπτεμβρίου 1997. Βλ. <http://www.fas.org/nuke/control/spnfz/index.html> (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009).

⁹ 30 I.L.M. 773 (1991). Σε ισχύ από τις 22 Απριλίου 1998. 23 Συμβαλλόμενα Μέρη έχουν επικυρώσει την εν λόγω Συνθήκη. Βλ., αναλυτικά, <http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/List/Bamako%20Convention.pdf> (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009).

¹⁰ 35 I.L.M. 635 (1996). Σε ισχύ από τις 28 Μαρτίου 1997. Το *Timor – Leste* δήλωσε εσχάτως ότι σκοπεύει να προσχωρήσει στη Σύμβαση. Ουδμία από τις «γνωστές» πυρηνικές δυνάμεις έχει υπογράψει τα Πρωτόκολλα, εξαιτίας αντιρρήσεων που έχουν εκφράσει οι Η.Π.Α. κι η Γαλλία (τόσο για έλλειψη κατηγορηματικών διαβεβαιώσεων σε θέματα ασφαλείας, όσο και για ζητήματα κυριαρχίας κι Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών). Βλ., *inter alia*, <http://cns.miis.edu/inventory/pdfs/seanwzf.pdf> (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009).

¹¹ Παρά τις προσπάθειες των ΗΠΑ, Ην. Βασιλείου και Γαλλίας να εμποδίσουν τη σύναψη της Σύμβασης ([United Nations General Assembly Verbatim Report mtg 67 ses. 61](#), p. 29, της 6^{ης} Δεκεμβρίου 2006), η Σύμβαση υπογράφηκε και κυρώθηκε από το *Kyrgyzstan*, το *Uzbekistan*, το *Turkmenistan*, το *Tajikistan* και το *Kazakhstan*, η δε έναρξη ισχύος της έλαβε χώρα στις 21 Μαρτίου 2009. Ειδικότερα, ενώ η Ρωσία κι η Κίνα ενέκριναν τη Σύμβαση, οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο κι η Γαλλία διατύπωσαν ενστάσεις προς συγκεκριμένο όρο που όριζε ότι η Σύμβαση δεν θα επηρέαζε τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των Συμβαλλομένων Μερών από προηγούμενες διεθνείς συμφωνίες, λόγω της υπάρχουσας Σύμβασης της Τασκένδης, στην οποία εμπλεκόταν κι η Ρωσία. Οι Η.Π.Α. πρόβαλλαν, επίσης, αντιρρήσεις επί της αρχής, αναφορικά με τη δημιουργία οποιαδήποτε ζώνης που διαπαράσσει «[...] υπάρχουσες διευθετήσεις ασφαλείας σε βάρος της περιφερειακής και της διεθνούς ασφαλείας ή άλλως περικόπτει το συμφυές δικαίωμα ατομικής ή συλλογικής άμυνας, που είναι εγγυημένο στο Χάρτη Η.Ε.», [Remarks of U. S. Delegation to the Central Asian Nuclear Weapon Free Zone Conference Tashkent, Uzbekistan, The Nuclear Threat Initiative](#), 15 Σεπτεμβρίου 1997, <http://www.nti.org/db/nisprofs/shared/canwzf/usstate.htm>. Οι Η.Π.Α. εναντιώθηκαν σφοδρά και στην πιθανότητα να επιτραπεί στο Ιράν να προσχωρήσει στη Σύμβαση, πέτυχαν δε την απαλοιφή σχετικού όρου. Οι Η.Π.Α., το Ηνωμένο Βασίλειο κι η Γαλλία έδειξαν ανησυχία, σχετικά με το ενδεχόμενο της γενικευμένης απαγόρευσης, σύμφωνα με τις πρόνοιες της Σύμβασης, της *transit* μεταφοράς πυρηνικών όπλων εντός του χωρικού πεδίου εφαρμογής της (Σύμβασης).

¹² 7 I.L.M. 809 (1968). Σε ισχύ από τις 5 Μαρτίου 1970. Βλ. <http://www.un.org/Depts/dda/WMD/treaty> (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009). Εντός του 2010 αναμένεται να λάβει χώρα η διεξαγωγή αναθεωρητικής Συνδιάσκεψης.

1979 για τη *Προστασία του Πυρηνικού Υλικού*¹³, αλλά και τις Οδηγίες – Εγκυκλίου του Δ.Ο.Α.Ε. για τις Συμφωνίες Προστασίας που συνάπτονται, σύμφωνα προς τις ειδικές προβλέψεις της Σύμβασης για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων¹⁴.

4. Η προσπάθεια αποπυρηνικοποίησης της Αφρικανικής ηπείρου δεν αποτελεί είδηση. Είχε ξεκινήσει από τον Ιούλιο 1964 όταν, κατά τη διάρκεια της Πρώτης Τακτικής Συνεδρίασης – Διάσκεψης Κορυφής του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας, οι ηγέτες της Αφρικής εξέδωσαν στο Κάιρο μία «πρωτοποριακή»¹⁵ απόφαση, η οποία διακήρυσσε ότι η Αφρική θα παραμείνει ζώνη δίχως πυρηνικά. Παρά κάποιες, τοπικά και χρονικά, μεμονωμένες – κι, εν πολλοίς, διστακτικές - παλινωδίες λίγων Κρατών, από την επισκόπηση της διεθνούς πρακτικής δεν κατέστη δυνατό ν' ανευρεθεί κάποια άλλη πολιτική, που να κινείται προς αντίθετη κατεύθυνση.

5. Μετά από 31 χρόνια, στον Πρόλογό του προς το Συμβούλιο Υπουργών του Ο.Α.Ε., ο τότε **γ.γ. O.H.E. Boutros – Boutros Ghali** εξέφραζε τη βεβαιότητα ότι, μετά και την επ' αόριστον παράταση ισχύος της Σύμβασης για τη Μη Διάδοση των Πυρηνικών Όπλων, που είχε λάβει χώρα το 1995,

«[...] η Αφρικανική αποπυρηνικοποιημένη ζώνη θα επαυξήσει τόσο την οικουμενική όσο και την περιφερειακή ειρήνη κι ασφάλεια [...] ας μη ξεχνάμε ότι ο πιο ασφαλής, βέβαιος κι άμεσος τρόπος για ν' αντιμετωπίσουμε την απειλή των

¹³ 18 I.L.M. 1419 (1979). Σε ισχύ από τις 26 Οκτωβρίου 1979. Για τα Συμβαλλόμενα Μέρη, βλ. http://www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/cppnm_status.pdf. Για μία γενική κι ευσύνοπτη ενημέρωση βλ. <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/cppnm.html> (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009).

¹⁴ 10 I.L.M. 855 (1971). Βλ., πλέον, <http://www-pub.iaea.org/mtcd/Publications/NIBibliography2.asp>. Για τις πολύ χρήσιμες Ενημερωτικές Εγκυκλίους και συναφές υλικό, βλ. <http://www.iaea.org/Publications/Documents/Infocircs/index.html> και <http://www.iaea.org/Publications/Booklets/Safeguards/pia3804.html> (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009).

¹⁵ Ο χαρακτηρισμός ανήκει στον **B.B. Ghali**, βλ. 35 I.L.M. 698 (1996), 702 *loc. cit.*

πυρηνικών όπλων είναι να τα καταργήσουμε ολοκληρωτικά»¹⁶.

Κύριε Πρόεδρε,

Κυρίες και Κύριοι,

Στο σημείο αυτό φρονώ ότι πρέπει να εξετασθούν εγγύτερα οι κατ' ιδίαν προβλέψεις της Σύμβασης.

6. Η υπό εξέταση Σύμβαση, εξεταζόμενη ως όλο, στοιχείται πλήρως κι ακολουθεί πιστά τις προϋπάρχουσες Συμβάσεις, τόσο από νομοτεχνικής πλευράς όσο κι από πλευράς ουσίας. Σημείο εκκίνησής της είναι η Δήλωση, πολιτικού χαρακτήρα, του 1964. Δεν λείπουν σαφείς αναφορές σε κείμενα soft law, που εκδόθηκαν μέχρι τη σύναψή της. Στη Σύμβαση επισημαίνεται emphaticά ότι η ανυπαρξία πυρηνικών όπλων αποτελεί την καλύτερη μορφή άμυνας εναντίον πυρηνικών επιθέσεων. Εξαιρείται η ανάγκη για ειρηνική χρήση της ατομικής ενέργειας, ενώ, παράλληλα, η προστασία του περιβάλλοντος αναγορεύεται σε συμβατική υποχρέωση θεμελιώδους σημασίας. Το Προοίμιο κλείνει με την αναγκαία διαπίστωση ότι η στενή σχέση κι η αλληλεπίδραση μεταξύ των υφισταμένων περιφερειακών συστημάτων αποπυρηνικοποίησης είναι μονόδρομος.

¹⁶ *Ibid*, 703, *loc. cit.* Η διάχυτη αισιοδοξία της εποχής μάλλον περιορίστηκε μετά τη δημοσίευση των από 8 Ιουλίου 1996 **Γνωμοδοτήσεων του Διεθνούς Δικαστηρίου** σχετικά με (α) τη Νομιμότητα της Χρήσης Πυρηνικών Όπλων από ένα Κράτος σ' Ένοπλη Σύρραξη, *Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict*, I.C.J. Rep. 1996, p. 66, <http://www.icj-cij.org/docket/files/93/7407.pdf> και (β) τη Νομιμότητα της Απειλής ή της Χρήσης Πυρηνικών Όπλων, *Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons*, I.C.J. Rep. 1996, p. 226, <http://www.icj-cij.org/docket/files/95/7495.pdf>. Επί των άνω Γνωμοδοτήσεων υπάρχει πλούσια νομική φιλολογία και πρακτική, όλως ενδεικτικά, **Greenwood Chr.**, *Jus ad Bellum and Jus in Bello in the Nuclear Weapons Advisory Opinion*, σε **De Chazournes L. & Sands P. (Eds.)**, *International Law, the International Court of Justice and Nuclear Weapons*, 1999, 247, **Oeter St.**, *Methods and Means of Combat* σε **Fleck D. (Ed.)**, *The Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflicts*, Oxford U.P. 1995, 138 *loc. cit.*

7. Δεν προκαλεί εντύπωση ότι οι λεγόμενοι συμβατικοί ορισμοί¹⁷ βρίσκονται σε απόλυτη συστοιχία προς τα κρατούντα, ιδίως προς όσα έχουν γίνει δεκτά από τη Διεθνή Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας και το σύστημα που έχει εγκαθιδρύσει η Σύμβαση για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών. Αναφορικά με τη χωρική εφαρμογή της Σύμβασης δεν καταλείπεται η παραμικρή αμφιβολία, καθόσον έχει προσαρτηθεί αναλυτικός χάρτης¹⁸.

8. Τ' άρθρα 3 έως και 6 πρέπει να διαβαστούν ως σύνολο και να συσχετισθούν. Στην ίδια ομάδα πρέπει να ενταχθεί *artis legis* και το άρθρ. 11¹⁹. Οι διατάξεις αυτές αποτελούν *in concreto* απαγορεύσεις του *jus in bello*. Από την ομαδοποίησή τους προκύπτει ότι: (α) αποκηρύσσεται η έρευνα, η ανάπτυξη, η χρήση, η αποθήκευση κι η κατοχή εκρηκτικών πυρηνικών μηχανισμών²⁰, (β) απαγορεύεται η δοκιμή παρόμοιων μηχανισμών κι η χορήγηση ή η λήψη σχετικής τεχνικής – επιστημονικής βοήθειας²¹, (γ) απαγορεύεται η ίδρυση κι η λειτουργία πυρηνικών βάσεων, κατ' εξαίρεση, όμως, καταλείπεται στη διακριτική ευχέρεια κάθε Συμβαλλόμενου Μέρους η απόφαση εάν θα επιτρέψει την επίσκεψη ή τη διέλευση πλοίων κι αεροσκαφών τρίτων χωρών σε λιμάνια, αεροδρόμια ή στον εναέριο χώρο του, καθώς και τη ναυσιπλοΐα πλοίων τρίτων

¹⁷ Άρθρο 1 της Σύμβασης.

¹⁸ Άρθρο 2 σε συνδυασμό προς το *Annex I*.

¹⁹ Το άρθρο 11 θα έπρεπε να είχε τεθεί μετά το άρθρ. 6, χάριν της ενότητας του ρυθμιστέου αντικειμένου, αφού δημιουργεί ειδικό κανόνα του *jus in bello*. Μάλλον πρόκειται για νομοτεχνική αστοχία.

²⁰ Παράλληλα, τα Συμβαλλόμενα Μέρη ανέλαβαν την υποχρέωση, πρώτον, να δηλώσουν τους τυχόν υπάρχοντες εκρηκτικούς μηχανισμούς, που βρίσκονται στην κατοχή τους και, δεύτερο, να τους διαλύσουν ή να τους καταστρέψουν ή να τους μετατρέψουν σε συσκευές που προορίζονται αποκλειστικά για ειρηνική χρήση.

²¹ Θεσπίζεται γενική συμβατική υποχρέωση των Συμβαλλομένων Μερών να μη βοηθούν και να μην ενθαρρύνουν τη δοκιμή τέτοιων μηχανισμών από οποιοδήποτε Κράτος «**οπουδήποτε**». Εξαιτίας της αδιάσπικτης διατύπωσης, μπορεί εύλογα να υποστηριχθεί ότι η απαγόρευση αφορά την πρακτική των Συμβαλλομένων Μερών και πέραν του πεδίου χωρικής εφαρμογής της Σύμβασης.

Κρατών στα χωρικά (του) και στ' Αρχιπελαγικά ύδατα²², και, τέλος, (δ) απαγορεύεται η στοχοποίηση ή η συμμετοχή ή η παροχή βοήθειας για στοχοποίηση πυρηνικών εγκαταστάσεων κατά τη διάρκεια ένοπλης σύρραξης²³.

9. Η Σύμβαση δεν παραλείπει να επισημάνει την καίρια υποχρέωση των Συμβαλλομένων Κρατών για την προστασία του περιβάλλοντος από ραδιενεργά κατάλοιπα, αναφερόμενη ρητά στους μηχανισμούς που έχουν θεσπισθεί από τη Σύμβαση του **Bamako**²⁴. Παράλληλα, υπογραμμίζει με μια σειρά τριών (3) άρθρων της²⁵ το ρόλο της ειρηνικής χρήσης των πυρηνικών στο πεδίο της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της Αφρικής και την αδήριτη ανάγκη στενής συνεργασίας με το Δ.Ο.Α.Ε. Τέλος, η κατά παραπομπή ενσωμάτωση όλου του συστήματος προστασίας κι ελέγχου του Δ.Ο.Α.Ε. στο θεσμικό πλαίσιο και μηχανισμό της Σύμβασης είναι άκρως επιτυχημένη κι επιδοκιμαστέα²⁶. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγονται άσκοπες επαναλήψεις και τυχόν παρανοήσεις.

Κύριε Πρόεδρε

²² Φυσικά, αναφέρεται σε όσες περιπτώσεις δεν εμπόπτουν στις έννοιες της αβλαβούς διέλευσης, του διάπλου αρχιπελαγικών θαλασσίων οδών και της *in transit* διέλευσης στενών. Οράτε την πρόσφατη μονογραφία του **Guilfoyle D.**, *Shipping Interdiction and the Law of the Sea*, Cambridge U.P. 2009, 232 *et seq.*, 263 *et seq.*

²³ Βλ. ενδεικτικά, **Detter Ing.**, *The Law of War*, Cambridge U.P., 2nd Ed., 2000, 178 *loc. cit.*, 293 *loc. cit.*, **Oeter St.**, *op. cit.* 105, 194 *loc. cit.* Εισάγεται, επομένως, νέα - εξειδικευμένη περίπτωση στις προβλέψεις του Α' Προσθέτου Πρωτοκόλλου του 1977 (άρθρ. 56 § 1). Για τον εθιμικό (ή μη) χαρακτήρα της εν λόγω διάταξης, βλ., ενδεικτικά, Υπέρ: **Henckaerts J.-M. & Doswald – Beck L. (Eds.)**, *Customary International Humanitarian Law*, Vol. 1 – Rules, Cambridge U.P. 2005, 139 *et seq.*, Vol. II – Practice, Part 1, Cambridge U.P. 2005, 814 *et seq.* Με επιφυλάξεις: **Boothby W.**, *Weapons and the Law of Armed Conflict*, Oxford U.P., 2009, 47, 49, **Greenwood Chr.**, *Customary Law Status of the 1977 Additional Protocols* σε **Delissen Ast. & Tanja Ger. (Eds.)**, *Humanitarian Law of Armed Conflict – Challenges Ahead*, Martinus Nijhoff Pubs. 1991, 110 - 1 *loc. cit.*

²⁴ Άρθρο 7. Βλ. *supra*, υποσημείωση 9.

²⁵ Άρθρα 8 - 10.

²⁶ Δηλαδή, επιβεβαιώνεται η ειρηνική χρήση, η προστασία κι η ασφάλεια των ατομικών υλικών και των πυρηνικών εγκαταστάσεων.

Κυρίες και Κύριοι,

Θα μου επιτρέψετε να στραφώ λίγο σε αυτά που, κατά τη γνώμη μου, αποτελούν τη μεγάλη συνεισφορά της Σύμβασης στην προώθηση του Διεθνούς Δικαίου και που δεν είναι άλλα από το θεσπιζόμενο Σύστημα Διεθνούς (περιφερειακού) Ελέγχου και το αναγκαίο συμπλήρωμά του, το Μηχανισμό Συμμόρφωσης.

10. Η Σύμβαση εγκαθιστά σύστημα περιφερειακού ελέγχου για την εφαρμογή των συμβατικών υποχρεώσεων, προβλέπει συγκεκριμένη διαδικασία επίλυσης διαφορών και προχωρεί σε σύσταση ανεξάρτητου ελεγκτικού οργάνου²⁷. Τα Συμβαλλόμενα Μέρη υποχρεούνται ν' ανέχονται και να επιτρέπουν τον έλεγχο που διενεργούν τ' αρμόδια όργανα της Σύμβασης, κατά περιορισμό της κυριαρχίας τους. Προκειμένου να καταστεί τούτο πρακτικά εφαρμόσιμο, η Σύμβαση επιτάσσει τη σύναψη αναλυτικών "Safeguards Agreements" με το Δ.Ο.Α.Ε., αντίστοιχων με αυτές που προβλέπει το σύστημα της Σύμβασης για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών.

11. Η σύσταση της Αφρικανικής Επιτροπής Πυρηνικής Ενέργειας, στην οποία έχει ανατεθεί, μεταξύ άλλων, ο έλεγχος για την εφαρμογή της Σύμβασης (με τη λήψη περιοδικών²⁸ αναφορών, την πληροφόρηση, τη

²⁷ Άρθρα 12 – 14, σε συνδυασμό προς τ' *Annex III* και *IV*, καθώς και το άρθρ. 6 (d). Αποτελεί σαφή εκδήλωση του Κεφαλαίου VIII του Χάρτη των Η.Ε. Ενδεικτικά, **Abass Ad.**, *Regional Organisations and the Development of Collective Security*, Hart Publ., Oxford & Portland Oregon, 2004, 65 *et seq.*, 107 *et seq.*

²⁸ Άρθρο 13, όπου θεσπίζεται η υποχρέωση Ετήσιας Αναφοράς κάθε Συμβαλλόμενου Μέρους κι η παραχρήμα υποχρέωση υποβολή Αναφοράς για οποιοδήποτε θέμα επηρεάζει την εφαρμογή της Σύμβασης.

διεξαγωγή διαβουλεύσεων²⁹), αλλά κι η προώθηση της συνεργασίας για την ειρηνική χρήση της ατομικής ενέργειας μεταξύ των Συμβαλλομένων Μερών ή και τρίτων αποτελεί ευχάριστη πρωτοτυπία.

12. Θεσπίζεται η εξουσία της Επιτροπής να δέχεται την υποβολή παραπόνων από ένα Συμβαλλόμενο Μέρος εναντίον άλλου Συμβαλλόμενου Μέρους³⁰, να τα εξετάζει στην ουσία, να προβαίνει σε επιτόπια έρευνα κι αυτοψία, να ζητήσει τη συνδρομή του Δ.Ο.Α.Ε. κ.ο.κ. Μετά την ολοκλήρωση της έρευνας, η Επιτροπή διαθέτει την αρμοδιότητα να προκαλέσει έκτακτη σύνοδο των Συμβαλλομένων Μερών, στην οποία ανακοινώνει το αποτέλεσμα της έρευνας. Από την πλευρά τους, τα Συμβαλλόμενα Μέρη δύνανται να εκδώσουν «Συστάσεις για τη Συμμόρφωση»³¹ και να παραπέμψουν το ζήτημα στον Οργανισμό Αφρικανικής Ένωσης³².

Κύριε Πρόεδρε,

Κυρίες και Κύριοι.

²⁹ Άρθρο 14. Προβλέπεται ρητά η προετοιμασία κι η διεξαγωγή Συνδιάσκεψης για την εκλογή των μελών της Επιτροπής. Επίσης, υπάρχει πρόνοια για την ανά διετία (τακτική Συνδιάσκεψη) αντιμετώπιση των τρεχουσών αναγκών.

³⁰ Μετά την εξάντληση μίας διπλωματικής προδικασίας, όπου το καταγγέλλον Συμβαλλόμενο Μέρος γνωστοποιεί επαρκώς το ζήτημα πρώτα στο καταγγελλόμενο Συμβαλλόμενο Μέρος. Το τελευταίο έχει στη διάθεσή του τριάντα (30) ημέρες ν' απαντήσει, χωρίς ν' αποκλείεται κι η διενέργεια αυτοψίας. Προ της παρόδου της άνω προθεσμίας ("cooling off period"), το ζήτημα δεν μπορεί ν' αχθεί ενώπιον της Επιτροπής προς διερεύνηση.

³¹ «Recommendations On Compliance».

³² Άρθρο 4 (g) του *Annex IV*. Οίκοθεν νοείται ότι ο Ο.Α.Ε. δύναται να παραπέμψει το ζήτημα στο Συμβούλιο Ασφαλείας των Η.Ε. Από τη σχετικά πρόσφατη βιβλιογραφία, ενδεικτικά, **Blokker N. & Schrijver N. (Eds.)**, *The Security Council and the Use of Force*, Martinus Nijhoff Pubs 2005, **Hilaire M.**, *United Nations Law and the Security Council*, Ashgate 2005 και **DeWet Er.**, *The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council*, Hart Publ., Oxford & Portland Oregon 2004.

Λίγα λόγια για ορισμένες από τις λεγόμενες Τελικές Διατάξεις της Σύμβασης³³ και για τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα της Σύμβασης, που εμφανίζουν ιδιαίτερο πρακτικό ενδιαφέρον, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια.

13. Η Σύμβαση είναι αόριστης διάρκειας³⁴, τα δε Παραρτήματα (*Annex*) αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της³⁵. Η υποβολή επιφυλάξεων δεν επιτρέπεται³⁶. Δεν μπορεί να διαλάθει της προσοχής του ερμηνευτή ότι στο κείμενο της Σύμβασης έχει ενσωματωθεί η κλασσική ρήτρα επίλυσης διαφορών σε ημιτελή νομοτεχνική μορφή, δηλ. αν και προβλέπεται η διεξαγωγή διαπραγματεύσεων ή η προσφυγή στην Επιτροπή ή σε οποιαδήποτε άλλη διαδικασία ειρηνικής επίλυσης τυχόν επιλεγεί από τα Συμβαλλόμενα Μέρη λ.χ. διαιτητική ή ενώπιον του Διεθνούς Δικαστηρίου³⁷, δεν υφίσταται ρήτρα υποχρεωτικής παραπομπής (της διεθνούς διαφοράς) στο Διεθνές Δικαστήριο ή σε άλλο δικαιοδοτικό όργανο.

14. Η σύναψη των **τριών Προσθέτων Πρωτοκόλλων** στη Σύμβαση αποτελεί τη σαφή επιβεβαίωση της αρμονικής συνύπαρξης της Σύμβασης με το προϋπάρχον οικουμενικό και περιφερειακό σύστημα πυρηνικού αφοπλισμού και σχετίζεται άμεσα κι αναντίρρητα με την πλήρη αποτελεσματικότητά της. Με άλλες λέξεις, ακολουθείται η διεθνής πρακτική της συμμετοχής των «γνωστών» πυρηνικών δυνάμεων σε διαδικασίες και θεσμούς περιφερειακού χαρακτήρα.

³³ Άρθρα 15 – 22. Τα προβλεπόμενα για την τροποποίηση των όρων της Σύμβασης (άρθρο 19), την αποχώρηση από αυτήν (άρθρο 20) και τα περί του Θεματοφύλακα (άρθρο 21) δεν αφίστανται της καθιερωμένης διεθνούς πρακτικής.

³⁴ Άρθρο 17.

³⁵ Άρθρο 22.

³⁶ Άρθρο 16.

³⁷ Άρθρο 15, το οποίο φέρει, μάλλον από αβλεψία, τον τίτλο «*Ερμηνεία της Σύμβασης*», ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται για την επίλυση των διαφορών που ανακύπτουν εξαιτίας της ερμηνείας της Σύμβασης. Δεν προκύπτει, ωστόσο, γιατί έχει παραλειφθεί η έννοια της «εφαρμογής» της Σύμβασης.

Συγκεκριμένα, τα *Πρόσθετα Πρωτόκολλα I & II* απευθύνονται στις «γνωστές» πυρηνικές δυνάμεις κι έχουν υπογραφεί από όλες. Σ' επικύρωσή τους έχουν προβεί μόνο η Γαλλία, το Ην. Βασίλειο κι η Κίνα³⁸. Τόσο από το περιεχόμενο όσο κι από το σκοπό τους προκύπτει ότι συνιστούν, μεταξύ άλλων, ένα σαφή περιορισμό του *jus in bello*: οι πυρηνικές δυνάμεις αναλαμβάνουν τη γενική υποχρέωση να μην απειλούν και να μη χρησιμοποιούν το πυρηνικό πλεονέκτημά τους έναντι των Συμβαλλομένων Μερών³⁹. Επιπρόσθετα, αναλαμβάνουν την ειδική υποχρέωση να μην προβαίνουν σε δοκιμές, να μη βοηθούν και να μην ενθαρρύνουν τη δοκιμή τέτοιων μηχανισμών εντός του πεδίου χωρικής εφαρμογής της Σύμβασης⁴⁰.

15. Επομένως, είτε ιδωθεί από πλευράς δικαίου ενόπλων συρράξεων είτε από πλευράς δικαίου της «Ειρήνης», ενώπιον μας βρίσκεται μία σαφής διεύρυνση των υποκειμενικών ορίων της Σύμβασης κι ένας σαφής – συμβατικός – περιορισμός στην πρακτική που πρέπει να επιδεικνύουν οι «γνωστές» πυρηνικές δυνάμεις. Σε κάθε περίπτωση κι εκτός εξαιρετικών περιπτώσεων, οι πρακτική των τελευταίων θα πρέπει να εναρμονίζεται προς το περιεχόμενο και τους σκοπούς της Σύμβασης.

³⁸ Ληφθείσα πληροφορία από τον επίσημο διαδικτυακό τόπο του Institute for Security Studies: http://www.iss.co.za/index.php?link_id=5&slink_id=8113&link_type=12&slink_type=12&tmpl_id=3 (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009). Βλ. και *supra* υποσημ. 3.

³⁹ Άρθρα 1 & 2 του *Προσθ. Πρωτοκόλλου I*. Δικαίωμα (αιτιολογημένης) καταγγελίας δίνεται μόνο εάν οι «γνωστές» πυρηνικές δυνάμεις αποφασίσουν ότι **εξαιρετικά κι ασυνήθη** περιστατικά έχουν εμφανισθεί, σχετιζόμενα με το αντικείμενο του Πρωτοκόλλου, τα οποία θέτουν σε κίνδυνο - όχι τ' απλά, αλλά - τ' ανώτατα συμφέροντά τους ("*supreme interests*"). Η καταγγελία θα ισχύσει μετά από 12 μήνες, αφ' ης επιδοθεί η σχετική γραπτή ανακοίνωση, όπου και θα περιγράφονται αναλυτικά τ' άνω εξαιρετικά κι ασυνήθη περιστατικά (*κοινό άρθρο 6 των Προσθ. Πρωτοκόλλων I & II*).

⁴⁰ Άρθρα 1 & 2 του *Προσθ. Πρωτοκόλλου II*. Για το δικαίωμα αιτιολογημένης καταγγελίας, *ibid*.

16. Τέλος το *Προσθετο Πρωτόκολλο III* απευθύνεται σε Κράτη που ασκούν *de jure* ή *de facto* την αρμοδιότητα και δικαιοδοσία σ' εδάφη της Αφρικανικής ηπείρου κι είναι διεθνώς υπεύθυνα για τις άνω περιοχές⁴¹, εντός του πεδίου εφαρμογής της Σύμβασης.

Κύριε Πρόεδρε

Κυρίες και Κύριοι,

Θα μου επιτρέψετε ν' αναφερθώ ειδικότερα σ' ένα μόνο από τα πολλά πρακτικά θέματα, που έχει ήδη ανακύψει από την εφαρμογή της Σύμβασης.

17. Εντός του χωρικού πεδίου εφαρμογής της Σύμβασης βρίσκεται τόσο το Αρχιπέλαγος *Chago* όσο κι η κοραλλιογενής απόλη *Diego Garcia*. Κατά τις διαπραγματεύσεις (Μάιο – Ιούνιο 1995), που προηγήθηκαν της υπογραφής της Σύμβασης, το Ην. Βασίλειο κι η Γαλλία είχαν προτείνει την ένταξη στο κείμενό της ενός χωρικού περιορισμού, δηλ. ότι οι άνω διαφιλονικούμενες περιοχές «δεν περιλαμβάνονται στη ζώνη αποπυρηνικοποίησης». Η πρόταση δεν έγινε αποδεκτή. Αντ' αυτής, διευκρινίστηκε *expressis verbis* ότι η Σύμβαση ισχύει χωρίς να εξετάζονται ζητήματα κυριαρχίας⁴², ενόψει της γνωστής διεθνούς διαφοράς μεταξύ του Μαυρικού και του Ην. Βασιλείου⁴³ για το Αρχιπέλαγος και την απόλη.

⁴¹ Άρθρα 1 & 2 του *Προσθ. Πρωτοκόλλου III*. Αφορά τη Γαλλία για ορισμένα νησιά στον Ινδικό Ωκεανό (*Mayotte, Reunion, Tromelin, French Southern & Antarctic Lands* δηλ. των νησιών *Juan de Nova, Europa, Basas da India*) και την Ισπανία (για τη Δυτική Σαχάρα και τις Καναρίους Νήσους). Το *Προσθ. Πρωτόκολλο III* έχει υπογραφεί και κυρωθεί μόνο από τη Γαλλία, ενώ η Ισπανία δεν το έχει καν υπογράψει. Κατά τα λοιπά, αναφορικά με το δικαίωμα αιτιολογημένης καταγγελίας, ισχύουν, *mutatis mutandis*, τα της προηγούμενης υποσημείωσης.

⁴² Υπάρχει σημείωση στον προσαρτώμενο στη Σύμβαση Χάρτη.

⁴³ Αναφορικά με το Αρχιπέλαγος, η πρακτική του Ο.Α.Ε. υποστηρίζει κι έχει δεχθεί ότι ανήκει στο Μαυρίκιο. Για την εν γένει διαφορά βλ. τα σχόλια του *Sand P.*, "R (Bancoult) v. Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs", 103 AJIL (2009) 317, 319, 322 *et seq.*

18. Η κοραλλιογενής απόλη αποτελεί μία «mini - αποικία»⁴⁴ του Ην. Βασιλείου και βρίσκεται σε στρατηγική θέση⁴⁵. Έχει μετατραπεί από «απλή τηλεπικοινωνιακή εγκατάσταση» σε (α) σταθμό επίγειων και δορυφορικών τηλεπικοινωνιών και παρακολούθησης, (β) αεροσταθμό πυρηνικών βομβαρδιστικών B - 52 και (γ) ναύσταθμο γι' αεροπλανοφόρα και πυρηνικά υποβρύχια του Ην. Βασιλείου, το οποίο έχει εκμισθώσει το όλο σύμπλεγμα κι έχει παραχωρήσει διευκολύνσεις στις Η.Π.Α.⁴⁶

19. Κατά την υπογραφή των Προσ. Πρωτοκόλλων I & II της Σύμβασης, το Ην. Βασίλειο απέστειλε μία Διπλωματική Διακοίνωση στο γ.γ. του Ο.Α.Ε.⁴⁷, με την οποία γνωστοποιούσε τις θέσεις του. Υποστήριζε ότι η συγκεκριμένη περιοχή φαινόταν ότι βρίσκεται εντός της ζώνης, χωρίς, ωστόσο, η Κυβέρνηση του Ην. Βασιλείου να έχει εκφράσει την συναίνεσή της προς μία τέτοια έννομη συνέπεια.

20. Στη συνέχεια, το Ην. Βασίλειο κύρωσε⁴⁸ κι επικύρωσε τα δύο άνω Πρόσθετα Πρωτόκολλα, αφού πρώτα είχε προσθέσει ακόμα δύο «Δηλώσεις»

⁴⁴ Τον κίνδυνο να κατηγορηθεί το Ην. Βασίλειο ότι έχει δημιουργήσει μία «mini - αποικία», για την οποία θα πρέπει να υποβάλει αναφορές στα Ηνωμένα Έθνη, σύμφωνα με το άρθρο 73 του Χάρτη Η.Ε., είχε προβλέψει η από 16 Ιανουαρίου 1970 Γνωμοδότηση του βοηθού Νομικού Συμβούλου του FCO *Ant. Aust*, βλ. σε *Sand P.*, *ibid* 318 υποσ. 11 *loc. cit.*

⁴⁵ Δηλ. στο κέντρο του Ινδικού Ωκεανού, κοντά στη Μ. Ανατολή και σε σταυροδρόμι θαλασσίων οδών. *Sand P.*, *British - American Legal Black Hole in the Indian Ocean?* 21 *J. of Environmental L.* (2009) 1.

⁴⁶ Agreement on the Availability for Defense Purposes of the British Indian Ocean Territory, 30 Δεκεμβρίου 1966, 603 UNTS 273, με τις επ' αυτής τροποποιήσεις σε 1032 UNTS (1976) 323, 2106 UNTS (1999) 294.

⁴⁷ Η από 11 Απριλίου 1996 Επιστολή του Βρετανού Πρεσβευτή. Βλ. *Adeniji Ol.*, *The Treaty of Pelindaba on the African Nuclear-Weapon-Free Zone*, 2002, 157, 299 *loc. cit.* Οι Η.Π.Α. κι η Γαλλία υποστήριξαν τη Δήλωση. Αντίθετα, η Ρωσία αρνήθηκε να κυρώσει κι επικυρώσει τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα, εξαιτίας της άνω Διακοίνωσης.

⁴⁸ Πριν τη ψήφιση του κυρωτικού νόμου από το Βρετανικό Κοινοβούλιο, το FCO υπέβαλε το εξής συνοδευτικό Επεξηγηματικό Υπόμνημα, στο οποίο είχε προσθέσει περαιτέρω δηλώσεις:

The UK intends to make the following Declaration upon ratification of Protocols I and II:

(iv) Generally

a) (i) the Government of the United Kingdom believe that universal adherence to and compliance with international agreements seeking to prevent the proliferation of weapons of mass destruction are vital to the maintenance of world security; (ii) the Government of the United Kingdom have no doubt as to their sovereignty over the British Indian Ocean Territory and do not accept the inclusion of that Territory within the African nuclear-weapon-free-zone without their consent. The Government of the United Kingdom **do**

του. Οι Η.Π.Α., μισθωτές και χρήστες των βάσεων στην απόλη, αν κι ορθά υποστήριξαν ότι το Ην. Βασίλειο δεν μπορούσε νομικά να είναι Συμβαλλόμενο Μέρος στη Σύμβαση ή στο Προσθ. Πρωτόκολλο III, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι, ενόψει των «δηλώσεων» του Ην. Βασιλείου, ουδεμία αλλαγή απαιτείται στην υφιστάμενη χρήση του Diego Garcia και του Αρχιπελάγους Chago. Περιέργως, ως προς το περιεχόμενο, τη χωρική εφαρμογή, την ισχύ των Προσθ. Πρωτοκόλλων I & II και τις εξ αυτών αναληφθείσες διεθνείς υποχρεώσεις του Ην. Βασιλείου, (οι Η.Π.Α.) ουδέν όμοιο ανέφεραν. Εξαιτίας της επιλεκτικής σιωπής τους κι από το σύνολο των περιστάσεων, προκύπτει ότι η πρακτική των Η.Π.Α. μάλλον εκλαμβάνει ότι τ' άνω Πρωτόκολλα αποτελούν μεν νόμιμη πηγή διεθνών υποχρεώσεων του Ην. Βασιλείου, όχι όμως αναφορικά με τη χρήση του

not accept any legal obligations in respect of that Territory by their adherence to Protocols I and II; (iii) the Government of the United Kingdom *understand that nothing in the Treaty affects rights under international law with regard to transit of the African nuclear-weapon-free-zone or visits to ports and airfields within that zone by ships and aircraft;* (iv) the Government of the United Kingdom understand the term "inland waters" as used in the Treaty to exclude waters used in connection with maritime navigation;

b) Re: Protocols I and II, first preambular paragraph the Government of the United Kingdom understand the obligations referred to in the context of the provisions of Article VI of the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons of 1 July 1968;

c) Re: Protocol I, Article 1 the Government of the United Kingdom will not be bound by their undertaking under Article 1 of Protocol I, (i) in the case of an invasion or any other attack on the United Kingdom, its dependent territories, its armed forces or other troops, its allies or a State towards which it has a security commitment, carried out or sustained by a Party to the Treaty in association or alliance with a nuclear-weapon State, or (ii) if any Party to the Treaty is in material breach of its own non-proliferation obligations under the Treaty;

d) Re: **Protocols I and II, Article 2 the Government of the United Kingdom accept this obligation on the understanding that it means that each party undertakes not to contribute to any act of a party to the Treaty which constitutes a violation of the Treaty, or to any act of another party to a Protocol which constitutes a violation of that Protocol;**

e) Re: Protocols I and II, Article 6 the Government of the United Kingdom reserve the right to withdraw from these Protocols under the conditions specified on giving notice of withdrawal to the Depository three months in advance.

Most of these Declarations were made by the UK at the time of signature of Protocols I and II to the Pelindaba Treaty in 1996. **Only declarations (a)(iii) and (a)(iv) are new.**

Declaration (a)(iii) sets out the UK understanding that nothing in the Treaty affects rights under international law with regard to the transit of the zone or visits to ports and airfields within the zone.

Declaration (a)(iv) sets out the UK understanding that nothing in the Treaty prohibits transit through waters used in connection with maritime navigation.

Το κείμενο προέρχεται από την επίσημη ιστοσελίδα του FCO: <http://www.fco.gov.uk/en/about-us/publications-and-documents/treaty-command-papers-ems/explanatory-memoranda/explanatory-memoranda-2000e/pelindaba> (τελευταία επίσκεψη 6 Δεκεμβρίου 2009). Οι υπογραμμίσεις είναι του γράφοντος.

αρχιπελάγους και της απόλης. Ποια είναι, όμως, η έννομη ισχύς των μονομερών Δηλώσεων του Ην. Βασιλείου σε σχέση με το νομικό καθεστώς της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της; Πώς συμβιβάζεται η «Δήλωση» με τις αρχές της αποτελεσματικότητας και της περιοριστικής ερμηνείας της Σύμβασης;⁴⁹

21. Αφετηρία δε δύναται να είναι άλλη από το ίδια τα συμβατικά κείμενα (Σύμβαση και Πρωτόκολλα). Το κοινό άρθρ. 2 των Προσ. Πρωτοκόλλων I & II ρητά προβλέπει ότι, αν κι οι «γνωστές» πυρηνικές δυνάμεις δεν μπορούν να γίνουν Συμβαλλόμενα Μέρη στη Σύμβαση, μολαταύτα αναλαμβάνουν τη διεθνή υποχρέωση να μην προβαίνουν σ' ενέργειες ή παραλείψεις που αντιβαίνουν στη Σύμβαση ή στα Πρωτόκολλα. Στη γενική αυτή διατύπωση δεν προβλέπονται εξαιρέσεις, ειμή μόνο όταν τυχόν εμφανισθεί κάποιο «ασύνηθες περιστατικό», το οποίο θέτει σ' εφαρμογή το δικαίωμα των «γνωστών» πυρηνικών δυνάμεων να προχωρήσουν σε αιτιολογημένη καταγγελία των Προσθέτων Πρωτοκόλλων.

22. Ως εκ τούτου, τόσο τα υποκειμενικά όσο και τ' αντικειμενικά όρια της Σύμβασης είναι διευρυμένα. Χρήσεις που αντιβαίνουν προς επιτακτικό κανόνα της Σύμβασης λ.χ. στάθμευση πυρηνικών δυνάμεων – όπλων, δημιουργία βάσεων –εξυπηρέτησης πυρηνικών εγκαταστάσεων, διέλευση μέσα από Αρχιπελαγικά Ύδατα κλπ, δημιουργούν, μετά τη θέση σε ισχύ της

⁴⁹ Βλ. την πρόσφατη μονογραφία του **Orakhelashvili A.I.**, *The Interpretation of Acts and Rules in Public International Law*, Oxford U.P. 2008, Κεφ. 11, 393 *et seq.*

Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων⁵⁰, διεθνή ευθύνη και πρέπει να εγκαταλειφθούν.

23. Όπως προεκτέθηκε, κατά την κύρωση των Προσθέτων Πρωτοκόλλων, το Ην. Βασίλειο «εμπλούτισε» τη «Δήλωση», που είχε αρχικά υποβάλει κατά την υπογραφή των Πρωτοκόλλων. Αναντίρρητα πρόκειται για Δήλωση που έγινε σε σχέση με τη σύναψη ενός συμβατικού κειμένου, όχι όμως εντός του γενικού πλαισίου αυτού. Άρα, δεν εμπίπτει, κατά το μάλλον ή ήττον, στην κατηγορία Δηλώσεων, που ενώ είναι μονομερούς μορφής, στην πραγματικότητα αποδεικνύουν έμμεσα το περιεχόμενο συμφωνίας κατά τη διαπραγμάτευση μίας Συνθήκης. Μήπως, τότε, πρόκειται για μονομερή δήλωση, που απλά δικαιολογεί μία πρακτική, τις θέσεις ή τις προθέσεις του δηλούντος κι έχει περισσότερο πολιτική παρά νομική σημασία; Αν και δεν υπάρχει αποδεκτός κανόνας για τον προσδιορισμό των μονομερών δηλώσεων που παράγουν δικαιώματα κι εκείνων που δεν παράγουν⁵¹, η γλώσσα που χρησιμοποιείται στην εξεταζόμενη Δήλωση απομακρύνει κι αυτό το ενδεχόμενο. Μήπως, τέλος, πρόκειται για μονομερή δήλωση, που ερμηνευτικά προσδιορίζει δικαιώματα κι υποχρεώσεις, τα οποία απορρέουν από διεθνή σύμβαση;

24. Προτού απαντηθεί το τελευταίο ερώτημα, δύο παράμετροι θα πρέπει να ληφθούν υπ' όψη. Πρώτον, η γνωστή αρχή ότι δεν επιτρέπεται να

⁵⁰ **Greig D.**, *The Time of Conclusion and the Time of Application of Treaties as Points of Reference in the Interpretative Process*, σε **Craven M., Fitzmaurice M. & Vogiatzi M. (Eds.)**, *Time, History and International Law*, Martinus Nijhoff Pubs 2007, 163.

⁵¹ **Oppenheim's International Law**, Volume 1, Peace, 9th Edition, **Edited by Sir Robert Jennings & Sir Arthur Watts**, Longman 1992, 1190, loc. cit.

ερμηνευθεί ό,τι δεν έχει χρεία ερμηνείας⁵² και δεύτερον ότι η ερμηνεία ακολουθεί το προβλεπόμενα στο άρθρ. 31 της Σύμβασης της Βιέννης για το Δίκαιο των Συνθηκών⁵³. Άλλωστε κι η νομολογία του Δικαστηρίου⁵⁴ έχει επιβεβαιώσει ότι το καθεστώς της ερμηνείας των συνθηκών εφαρμόζεται καταρχήν και σε μονομερείς πράξεις, διότι αμφοότερες αποτελούν εκδηλώσεις της θέλησης και της πρόθεσης των Κρατών.

25. Φρονώ ότι το Ην. Βασίλειο προέβη σε μία κατ' όνομα και κατ' επίφαση «Δήλωση». Στην πραγματικότητα πρόκειται για μία επιφύλαξη, η οποία στρέφεται κατά του πυρήνα του συμβατικού αντικειμένου. Εάν ληφθεί υπόψη ότι η Σύμβαση δεν επιτρέπει καν την υποβολή επιφυλάξεων⁵⁵, το Ην. Βασίλειο προσπάθησε δια της τεθλασμένης να πετύχει ό,τι δεν κατόρθωσε κατά το στάδιο προετοιμασίας του Σχεδίου της Σύμβασης, δηλ. ν' απαγκιστρωθεί από τις διεθνείς υποχρεώσεις του. Η ενέργειά του δε συνάδει προς την καλή πίστη, δεν είναι αντικειμενικά συμβατή προς το νόημα, το αντικείμενο και το σκοπό της

⁵² *deVattel Em.*, The Law of Nations, ii, § 263, Edited by **Kapossy B. & Whatmore R.**, Liberty Funds Indianapolis 2008.

⁵³ Δηλ. (α) να ερμηνεύεται σύμφωνα με την καλή πίστη, (β) οι όροι μίας σύμβασης να διατηρούν το σύνηθες νόημά τους, (γ) το οποίο καθορίζεται όχι αφηρημένα αλλά εντός του πλαισίου κι υπό το φως, το αντικείμενο και το σκοπό της σύμβασης,, (δ) λαμβανομένων υπόψη κι ορισμένων εξωγενών στοιχείων.

⁵⁴ Legal Status of Eastern Greenland, judgment of 5 April 1933, PCIJ Series A/B, No 53, 22 σε 29 και Minority Schools in Albania, Advisory Opinion of 6 April 1935, PCIJ Series A/B, No 64, 4 σε 16 – 17. Επιπρόσθετα, στις υποθέσεις Nuclear Tests, Judgment ICJ Reports 1974, 267 και Case Concerning Frontier Dispute, Judgment of 22 December 1986, 554, at 571 έκρινε ότι δηλώσεις που αφορούν νομικές ή πραγματικές καταστάσεις δύνανται ως αποτέλεσμά τους να δημιουργήσουν νομικές υποχρεώσεις, όταν το Κράτος με σαφήνεια δηλώνει την πρόθεσή του να δεσμευθεί σύμφωνα με τους όρους της μονομερούς δήλωσής του. Στην Genocide case (Bosnia-Serbia), Judgment of 26 February 2007, §§ 377 - 8, κρίθηκε ότι υπάρχουν δηλώσεις πολιτικής φύσης που δεν μπορούν να εκληφθούν ως ομολογίες. Στη γνωμοδότηση Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004 § 116, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι οι ενέργειες των Κρατών που συνοδεύονται από πρακτική πρέπει να ερμηνεύονται σε σχέση με το πραγματικό νόημα και την επίδρασή τους, κατ' αντίστιξη προς τις δηλωθείσες προθέσεις του Κράτους.

⁵⁵ Άρθρ. 16. Εν προκειμένω, της Σύμβασης μη διακρινουσας, το ίδιο θα πρέπει, κατά λογική αναγκαιότητα, να ισχύσει και για τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα. Επί του θέματος, βλ. το πλέον πρόσφατο και πλήρες πηγών, **Villiger M.**, Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties, Martinus Nijhoff 2009, 269, 284 *et seq.*, 287 – 8 *loc. cit.*

Σύμβασης κι ενεργοποιεί τη διεθνή ευθύνη του⁵⁶, μάλιστα δε προς δύο κατευθύνσεις, δηλ. και προς τα συμβαλλόμενα μέρη της Σύμβασης⁵⁷ και προς τις Η.Π.Α.

26. Εγγύτερα. Το Ην. Βασίλειο με το να συνάψει συνθήκη με τρίτες χώρες, η οποία δε συμβιβάζεται προς τις υποχρεώσεις που είχε προηγουμένως (από το 1966) αναλάβει έναντι των Η.Π.Α., παραβίασε τις διεθνείς του υποχρεώσεις, χωρίς τούτο να επιδρά στο κύρος των προγενέστερων συμφωνιών με τις Η.Π.Α. Από την άλλη πλευρά, στερείται του δικαιώματος να καταγγείλει τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα, ειμή μόνο για εξαιρετικά κι ασύνηθη περιστατικά. Μήπως να επανεξετάσει τη στάση του; Τί θα συμβεί εάν η υπόθεση της ερμηνείας της σύμβασης και των Πρωτοκόλλων αχθεί ενώπιον του Δικαστηρίου; Κύριε Πρόεδρε,
Κυρίες και Κύριοι,
Ενόψει και του ανελέητου χρόνου, κλείνω την παρουσίασή μου με ορισμένες **συμπερασματικές σκέψεις.**

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

27. Από την επισκόπηση της Σύμβασης επιβεβαιώθηκε πλήρως το προφητικό περιεχόμενο της, διακηρυκτικού χαρακτήρα, απόφασης της Γεν.

⁵⁶ *Goodwin – Gill G.*, State Responsibility and the “Good Faith” Obligation in International Law, σε *Fitzmaurice M. & Sarooshi D. (Eds.)*, Issues of State Responsibility before International Judicial Institutions, Oxford & Portland Oregon 2004, 75, 77 *loc. cit.*, 85 *et seq.*

⁵⁷ Βλ. τα βασικές αρχές της διεθνούς ευθύνης σε *Amerasinghe Ch.*, The Essence of the Structure of International Responsibility, σε *Ragazzi M. (Ed.)*, International Responsibility Today, Martinus Nijhoff Pubs. 2005, 3, 6 *loc. cit.*

Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών 3472//XXX/11.12.1975⁵⁸, όπου για πρώτη φορά υποστηρίχθηκε ότι η δημιουργία τέτοιων ζωνών αποτελεί ένα από τα πιο αποτελεσματικά μέτρα για την πρόληψη της διασποράς των πυρηνικών όπλων σε οριζόντιο και κάθετο επίπεδο.

28. Παράλληλα, έγινε προεχόντως κατάδηλο ότι, τόσο ο ρόλος του Δ.Ο.Α.Ε. στην ενοποιητική διαδικασία του αφοπλισμού και των διεθνών προτύπων, όσο κι η υφιστάμενη οικουμενική ομπρέλλα που προσφέρει η Σύμβαση για τη μη Διάδοση των Πυρηνικών έχουν αποκτήσει μία ευρεία νομιμοποιητική λειτουργία στη διεθνή πρακτική.

29. Αποδείχθηκε ότι υπάρχει μία στενή, αραγής κι όχι ανταγωνιστική σχέση μεταξύ του Δ.Ο.Α.Ε. και των περιφερειακών οργανώσεων με τη προοδευτική ενθάρρυνση του συντονισμού ενεργειών, της αλληλεπίδρασης και τη συστηματική χρήση και κάρπωση του κεκτημένου και της εμπειρίας του Δ.Ο.Α.Ε. από νεοπαγείς ρυθμίσεις και θεσμούς.

30. Η εξεταζόμενη σύμβαση δεν περιορίζεται στο προφανές, δηλαδή στη δημιουργία μίας ακόμα ζώνης ελεύθερης από πυρηνικά. Η θέσπιση προωθημένων κανόνων του *jus in bello*, η σύσταση *ad hoc* ελεγκτικού μηχανισμού κι η δημιουργία περιφερειακής οργάνωσης, όπως την εννοεί ο Χάρτης, οδηγούν τον ερμηνευτή και τον εφαρμοστή του διεθνούς δικαίου στο συμπέρασμα ότι η Σύμβαση ανυψώνει θεαματικά τον πήχυ των συμβατικών

⁵⁸ Βλ. το Ενημερωτικό Σημείωμα του *Shapiro Ad.*, http://www.un.org/Pubs/chronicle/2004/webArticles/081204_nwfz.asp. Επίσης, το πλήρες πηγών βιβλίο του *Goldblat J.*, *Arms Control*, Sage Publications Ltd, Repr. 2003.

υποχρεώσεων και την ποιότητα του νομικού λόγου, παρά τις όποιες, μικρές, ατέλειές της.

31. Είμαι της γνώμης ότι η Σύμβαση *Pelindaba* σηματοδοτεί μία στροφή στην εξέλιξη κι εφαρμογή του διεθνούς δικαίου στην Αφρική. Η Σύμβαση έχει, αναμφίβολα, ενώπιόν της «πεδίο δόξης λαμπρό», ιδίως σχετικά με την πρακτική εφαρμογή της. Είμαι της γνώμης ότι, τουλάχιστον στην αρχή, θ' αναγκαστεί να διανύσει μία επίπονη ανηφορική οδό, εν όψει της πολιτικο - στρατιωτικής αστάθειας, που επικρατεί στην ευρύτερη περιοχή και των νομικών ζητημάτων που ανακύπτουν από τις «Δηλώσεις» του Ην. Βασιλείου.

32. Εσχάτως, τα Κράτη της Αφρικής άρχισαν να περιβάλουν μ' εμπιστοσύνη διεθνείς θεσμούς, τους οποίους παλαιότερα περιφρονούσαν επιδεικτικά. Τρανό παράδειγμα η πολυμερής Σύμβαση *Pelindaba* αλλά κι η σαφής κι απότομη μεταστροφή τους προς την κατεύθυνση της δικαιοδοτικής (αντί της πολιτικής) επίλυσης των διεθνών διαφορών τους. Ίσως, τελικά, να έπιασαν τόπο τα κηρύγματα του **Sir Hersch Lauterpacht**, ο οποίος στις 27 Μαΐου 1941 υποστήριξε ότι:

«[...] Ο σκοπός του Διεθνούς Δικαίου είναι, πρώτον, να προστατεύσει και να διαφυλάξει την ανεξαρτησία των Κρατών, με την απαγόρευση της χρήσης βίας και με τη συλλογική εφαρμογή αυτής της απαγόρευσης. Ο σκοπός είναι, δεύτερον, να καταστήσει ανεκτή κι ισχυρή την εξάλειψη της βίας με την πρόβλεψη ενός απόλυτου δικαιώματος δικαιοδοτικής επίλυσης των διαφορών και την υποταγή σε αποφάσεις μία υπερ-εθνικής πολιτικής Αρχής, η οποία θα θεσμοθετεί τις αλλαγές στο υπάρχον δίκαιο και στα υφιστάμενα δικαιώματα.»⁵⁹

⁵⁹ International Law – Collected Papers, 2. The Law of Peace, Part I, Edited by Sir Elihu Lauterpacht, Cambridge U.P. 2009, 47 *loc. cit.*

Σας ευχαριστώ για την προσοχή Σας.

Αθήναι, 17 Δεκεμβρίου 2009

ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Σε Αλφαβητική Σειρά)

I. Βιβλία

- **ABASS AD.**, Regional Organisations and the Development of Collective Security, Hart Publ., Oxford & Portland Oregon, 2004.
- **ADENIJI OL.**, The Treaty of Pelindaba on the African Nuclear – Weapon - Free Zone, 2002, διαθέσιμο σε http://books.google.com/books?id=dsrjU72ANeQC&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_ViewAPI#v=onepage&q=&f=false (τελευταία επίσκεψη 13 OCT, 2009).
- **BLOKKER N. & SCHRIJVER N. (Eds.)**, The Security Council and the Use of Force, Martinus Nijhoff Pubs 2005.
- **BOOTHBY W.**, Weapons and the Law of Armed Conflict, Oxford U.P., 2009.
- **COLLIER J. & LOWE V.**, The Settlement Of Disputes In International Law, Oxford U.P. 1999.
- **CRAVEN M., FITZMAURICE M. & VOGIATZI M. (Eds.)**, Time, History and International Law, Martinus Nijhoff Pubs 2007.
- **De CHAZOURNES L. & SANDS P. (Eds.)**, International Law, the International Court of Justice and Nuclear Weapons, 1999.
- **De WET ER.**, The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council, Hart Publ., Oxford & Portland Oregon 2004.
- **DETTER ING.**, The Law of War, Cambridge U.P., 2nd Ed., 2000.

- **DELISSEN AST. & TANJA GER. (Eds.)**, Humanitarian Law of Armed Conflict – Challenges Ahead, Martinus Nijhoff Pubs. 1991.
- **FITZMAURICE M. & SAROOSHI D. (Eds.)**, Issues of State Responsibility before International Judicial Institutions, Oxford & Portland Oregon 2004.
- **FLECK D. (Ed.)**, The Handbook of Humanitarian Law in Armed Conflicts, Oxford U.P. 1995.
- **GOLDBLAT J.**, Arms Control, Sage Publications Ltd, Repr. 2003.
- **GUILFOYLE D.**, Shipping Interdiction and the Law of the Sea, Cambridge U.P. 2009.
- **HENCKAERTS J.-M. & DOSWALD – BECK L. (Eds.)**, Customary International Humanitarian Law, Volume 1 – Rules, Cambridge U.P. 2005 & Volume II – Practice, Part 1, Cambridge U.P. 2005.
- **HILAIRE M.**, United Nations Law and the Security Council, Ashgate 2005.
- **HUDSON M. O.**, The Permanent Court of International Justice 1920 – 1943: A Treatise, New York 1943.
- **LAUTERPACHT H.**, International Law – Collected Papers, 2. The Law of Peace, Part I, Edited by El. Lauterpacht, Cambridge U.P. 2009.
- **OPPENHEIM'S** International Law, Volume 1, Peace, 9th Edition, **Edited by Sir Robert Jennings & Sir Arthur Watts**, Longman 1992.
- **ORAKHELASHVILI AL.**, The Interpretation of Acts and Rules in Public International Law, Oxford U.P. 2008.
- **RAGAZZI M. (Ed.)**, International Responsibility Today, Martinus Nijhoff 2005.
- **ROSENNE SH.**, The Law And Practice Of The International Court Of Justice 1920 – 2005, Volume III – Procedure, 4th Edition, Martinus Nijhoff Publishers Leiden/Boston 2006.
- **STOTT N., DU RAND AM. & DU PREEZ J.**, “A Brief Guide to The Pelindaba Treaty, Towards Entry – into - Force of the African Nuclear – Weapon - Free Zone Treaty”, 2008,

http://www.iss.co.za/dynamic/administration/file_manager/file_links/RATPAKPELINDABATREAYOCT08.PDF?link_id=3&slink_id=6957&link_type=12&slink_type=13&tmpl_id=3

- **VILLIGER M.**, Commentary on the 1969 Vienna Convention on the Law of Treaties, Martinus Nijhoff 2009.
- **WEERAMANTRY CHR.**, Universalising International Law, Martinus Nijhoff Pubs. 2004.
- **ZIMMERMANN AND., TOMUSCHAT CHR., OELLERS – FR. K. (Eds)**, The Statute Of The International Court of Justice – A Commentary, Oxford U.P. 2006.

II. Άρθρα

- **AGU B.N.C.**, “Denuclearization: Enhancing African Regional Cooperation in Peaceful Nuclear Applications”, A periodic Review by the United Nations, XIX (1996) 21.
- **BROODRYK AM., STOTT N.**, "Africa is now officially a zone free of nuclear weapons," Arms Management, Institute for Security Studies (ISS), Pretoria, διαθέσιμο σε http://www.iss.co.za/index.php?link_id=5&slink_id=8113&link_type=12&slink_type=12&tmpl_id=3.
- **DU PREEZ J.**, “The Potential Role and Functions of the African Commission on Nuclear Energy: Assessing the Benefits for Africa”, *James Martin Centre for Non Proliferation Studies* (CNS), διαθέσιμο σε http://cns.miis.edu/treaty_pelindaba/pdfs/pelindaba_afcone_rev2.pdf.

- **DU PREEZ J.**, “The Race Towards Entry Into Force of the Pelindaba Treaty: Mozambique Leading the Charge”, *James Martin Centre for Non Proliferation Studies (CNS)*, 31 March, 2008, διαθέσιμο σε http://cns.miis.edu/stories/080331_pelindaba.htm.
- **FOY H.**, “Malawi Ratifies the Pelindaba Treaty”, 13 May, 2009, διαθέσιμο σε http://cns.miis.edu/treaty_pelindaba/malawi_ratifies.htm.
- **GOLDBLAT J.**, “Nuclear – Weapon - Free Zones: A History and Assessment”, 4 *The Non Proliferation Review* (1997) 18, διαθέσιμο σε <http://www.armyof7.co.za/armsnet/sites/default/files/Globlat,%20J.%201997.pdf>.
- **HOROVITZ L.**, “African Nuclear – Weapon - Free Zone Enters into Force”, *James Martin Centre for Non Proliferation Studies (CNS)*, 12 August 2009, διαθέσιμο σε http://cns.miis.edu/stories/090812_africa_nwfz.htm.
- **OGUNBANWO S.**, “Accelerate the Ratification of the Pelindaba Treaty,” *10 Non Proliferation Review* (2003) 132.
- **OGUNBANWO S.**, “The Treaty of Pelindaba: Africa is a Nuclear-Free Zone”, *Security Dialogue*, SAGE Publications, UN Geneva, 27 (1996) 185.
- **PARRISH SC., DU PREEZ J.**, “Nuclear – Weapon - Free Zones: Still a Useful Disarmament and Non-Proliferation Tool?”, *The Weapons of Mass Destruction Commission (WMDC)*, no 6, διαθέσιμο σε <http://www.wmdcommission.org/files/No6-ParrishduPreez%20Final.pdf>.
- **REGEHR ER.**, “Africa as a Nuclear – Weapon - Free Zone”, 30 *The Ploughshares Monitor* (Autumn 2009), no. 3, διαθέσιμο σε <http://www.ploughshares.ca/libraries/monitor/mons09e.pdf>.
- **Captain ROSEN M. E.**, U.S. Navy (Fall 1997). “Nuclear – Weapon - Free Zones: Time for a fresh Look”, 8 *Duke Journal of Comparative and International Law* (1997) 29, διαθέσιμο σε <http://www.law.duke.edu/shell/cite.pl?8+Duke+J.+Comp.+&+Int'l+L.+29>.

- **SAND H. P.**, “African Nuclear – Weapon – Free - Zone in Force: What Next for Diego Garcia?”, ASIL Insight Vol. 13, Issue 18 (28 August 2009), διαθέσιμο σε <http://www.asil.org/files/insight090827pdf.pdf>.
- **SAND H. P.**, “R (Bancourt) v. Secretary of State for Foreign and Commonwealth Affairs”, 103 AJIL (2009) 317.
- **SAND H. P.**, “Diego Garcia: British – American Legal Black Hole in the Indian Ocean”, 21 J. ENVTL. L.(2009) 113.
- **SELASSIE T. W.**, “The African Nuclear – Weapon - Free Zone and Sustainable Development on the Continent”, Disarmament, A periodic review by the United Nations, XIX (1996) 39, επίσης διαθέσιμο σε http://cns.miis.edu/treaty_pelindaba/SUPPLEMENTAL/selassie.pdf.

III. REPORTS

- **Von BAECMANN AD., DILLON G., PERRICOS D.**, “Nuclear Verification in South Africa”, National Reports, IAEA BULLETIN, 1/1995, 42.
- **SCOTT N.**, “Entry – into - Force of the Treaty of Pelindaba: Establishing the African Commission on Nuclear Energy (AFCONE)”, Presentation at the Nuclear Proliferation and Nuclear Energy Forum, Aman, Jordan, (22 Ιουνίου 2009.)
- “Towards 2010: The Role of the African Nuclear Weapons Free Zone Treaty in Strengthening the Disarmament Objectives of the non - Proliferation Treaty (NPT): a Southern African Regional Seminar: Summary by the Co-Chairs,” Pretoria, South Africa, (31 Μαρτίου –

Απρίλης

2008),

διαθέσιμο

σε

http://cns.miis.edu/treaty_pelindaba/pdfs/pelindaba_workshop_summary.pdf.